

FÜZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszaki lapja
Macar—Türk Dostluk Derneği Yayını

- Üç ayda bir çıkar -

Túlélők után kutatva

A Kocaeli (İzmit) és térségében történt földrengés után a hatályban lévő kétoldalú államközi egyezmény alapján első alkalommal Törökországban járt magyar felde-rítő- és mentőcsoporthoz tagjai és a speciális kutatókutyák

Balról jobbra: Lehóczki László és Mancs; Leczki Sarolta és Kevin

Kelecsényi Csaba és Viking; Lehóczki László és Mancs

Acılarınızı paylaşıyoruz

Sayın Büyükelçi Ender Arat,

Budapest

Yurdunuzun uğradığı büyük deprem afeti haberini derin üzüntüyle öğrendik. Bu ulusal felâkette hayatlarını kaybedenlerin, yas tutanların acısını yürekten paylaşıp, sağ kalanlara geçmiş olsun der, Türk hükümeti ve halkının içinde bulunduğu güçlükleri kısa zamanda aşacağı inancıyla saygılarımızı sunarız.

Budapeşte, 18. ağustos 1999

Macar—Türk Dostluk Derneği
Başkanlığı ve üyeleri

Ender Arat nagykövet úrnak,

Budapest

Tisztelt Nagykövet Úr!

Megdöbbenéssel fogadtuk a hírt arról a katasztrófáról, amely az Ön hazáját érte. E nemzeti tragédiában mélységesen együtt érzünk az elhunytakat gyászolókkal, és őszintén reméljük, hogy a török kormány és a török nép mihamarabb úrrá lesz e nehéz helyzeten.

Budapest, 1999. augusztus 18.

A Magyar—Török Baráti Társaság
elnöksége és tagjai*

Török-Magyar Baráti Társaság

Budapest

Tisztelt Tagok!

A török nép és a Török Köztársaság nevében hálásan köszönöm részvét-nyilvánító levelüket az országomat ért szörnyű csapásért, amely életek ezreit oltotta ki. Sokat jelentett számunkra Törökország legnehezebb perceiben mutatott együttérző, támogató hozzáállásuk.

Minden erőnkkel arra törekszünk, hogy a pusztítás okozta sebeket a legrovidebb időn belül meggyógyítsuk. Mélységesen köszönöm, hogy mellettünk álltak.

Budapest, 1999. szeptember 16.

Tisztelettel: Ender Arat
nagykövet

* A Török Köztársaság nagykövetéhez eljuttatott levél magyar nyelvű fordítása.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Bayramı öncesinde...

Rádióélet adlı eski radio dergisinin 1943. évi számaiban karıştırva, 29. október péntek napján a programjában a következőt közlöm: „21. (9) Ataturk-ün halkı – Türkiye Cumhuriyeti'nin ilânının 20. yıldönümü dolayısıyla Macar Radyosunun hazırladığı kutlama programı”. Aynı sayıda, Türkiye Cumhuriyeti'nin Budapeşte elçisinin bir yazısı yer alıyor. Elçi Şevket Fuat Keçeci'nin bu yazısını aktararak, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Bayramını kutluyoruz.

TÜRK – MACAR DOSTLUĞU

Rádióélet'in ricasını menüyle yerine getirerek bu satırlarımı yayınlama amacıyla sunarken, gösterilen misafirperverlik için teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Herkesçe bilindiği gibi misafirperverlik Macar milletinin esas geleneklerinden biridir. Bu fırsattan yararlanarak, Milli Bayramımız 29. Ekim'e adanmış kutlama programı nedeniyle Macar Radyosu Müdürlüğü'ne samimi tebriklerimi ifade etmek istiyorum.

Macaristan'ın güzel başkentine geleli ancak birkaç gün olduğu halde, dost Macarlar tarafından Türklere karşı beslenen sempatinin sayısız belirtisiyle karşılaştım. Macar ve Türk halkları arasındaki dostluk bir rastlantı eseri değil, fakat kaynakları ta köklerimize kadar uzanan dostluk duygularının ifadesidir. Bu dostluk, değerli senato üyesi kont Mihály Andrássy'nin başkanlığında Budapeşte'de Türk-Macar Derneği'nin kurulmasıyla daha da kuvvetlenmiştir. Derneğin faaliyeti, iki halk arasındaki dostluğun pekiştirilmesine ve fikirsel ilişkilerin geliştirilmesine şüphesiz katkıda bulunacaktır.

Toprağa karşı duydukları büyük sevgi, Türk ve Macar halklarının ortak karakteridir ve dolayısıyla ziraat da ortak özelliğimizdir. Bu güzel ülkede bulunma fırsatını, Macar çiftçisinin bilgisi, becerisi ve çalışkanlığıyla tarım alanında aldığı sonuçları görmek amacıyla tarım bölgelerini ve bunlara ilişkin kuruluşları ziyaret etmek için de muhtemelen imkânlar dahilinde kullanacağım. Tarım, Macaristan'da olduğu gibi Türkiye ekonomisinin de önemli faktörüdür.

Son olarak, Macaristan'ın bu yılki İzmir Fuarı'na katılımı ile elde ettiği büyük başarısından da bahsetmeden edemeyeceğim. Sergilenen güzel Macar malları, bu dost ülkenin üretim kabiliyetini Türk ziyaretçilerin tümüyle değerlendirmelerine imkân vermekle kalmayarak, fuarın başarısında da katkıları olmuştur.

(e. tasnádi)

A Török Köztársaság nemzeti ünnepe előtt

A régi rádióújság, a Rádióélet 1943. évfolyamát lapozgatva bukkantam az október 29-i, pénteki nap műsorában a következő programra: „21. (9): Ataturk népe — a Magyar Rádió ünnepi műsora a Török Köztársaság kikiáltásának 20. évfordulóján”. Ugyanitt olvashatjuk az akkori török követ írását. Şevket Fuat Keçeci sorainak közzétételével köszöntjük a Török Köztársaság nemzeti ünnepét!

„A török-magyar barátság
Írta: Şevket Fuat Keçeci

Örömmel teszek eleget a Rádióélet felkérésének és amidőn e sorokat közlés céljából rendelkezésre bocsátom, köszönetet mondok a vendégszeretettért. Köztudomású, hogy a vendégszeretet a magyar nemzet nemes hagyományai közé tartozik. Felhasználok ezt az alkalmat arra is, hogy a magyar rádió igazgatóságának őszinte elismerésem fejezzem ki annak az ünnepi estnek megrendezéséért, amely október 29-én nemzeti ünnepünknek szentel.

Csak néhány napja annak, hogy Magyarország szép fővárosába érkeztem, de örömömre máris számtalan jellel találkoztam a baráti magyarság részéről a törökök iránt megnyilvánuló rokonszenvnek. A magyar és a török nép között fennálló barátság nem véletlen körülmények eredménye, hanem oly testvéri érzelmek kifejeződése, melyek forrása egészen eredetükig nyúlik vissza. E barátság újabb megerősítést nyert a kiváló gróf Andrássy Mihály felsőházi tag elnöksége alatt Budapesten működő Török-Magyar Társaság megalakulásával, melynek tevékenysége bizonyára hozzá fog járulni a két nép között fennálló barátság további megszilárdulásához, valamint szellemi kapcsolataik fejlődéséhez.

Közös vonása a török és a magyar népnek a termőföld nagyfokú szeretete és így mindkét nemzet közös jellegzetessége az őstermelés iránt való hivatás. Tartózkodásomat ebben a szép országban esetleg arra is felhasználom majd, hogy a lehetőséghez képest felkeressem annak gazdag termővidékeit és az ezekkel összefüggő intézményeket, hogy lássam mindazt, amit a magyar földművelő tudása, ügyessége és kitartó szorgalma elért a mezőgazdaság terén. Akár csak Magyarországon, a földművelés Törökország gazdasági életének is fontos tényezője.

Befejezésül nem mulasztatom el, hogy meg ne emlékezzem arról a nagy sikerről, melyet Magyarország az idei izmiri nemzetközi vásáron való részvételével elért. A szép magyar árumintakiállítás nemcsak azt eredményezte, hogy a török vásárlatógatók a baráti ország termelőképességét a maga teljességében értékelhették, hanem ezenkívül magának a vásárnak sikeréhez is hozzájárult.”

(tasnádi e.)

Türkiye'deki Kütüphaneler hakkında

Türkiye'deki Milli Kütüphane'nin her beklentiye karşılayabilen çağdaş bir kurum olduğuna ve kütüphaneler ağına ülke boyutlarında gelişmiş ve iyi örgütlenmiş bulunduğu ilişkin olarak geçtiğimiz yıllarda pek çok şey duyduk. Okuyucularımıza bu kurumları tanıtmayı kararlaştırdık. Bu amaçla, Türkiye Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü yöneticisi Gökçin Yalçın'a birkaç soruyla başvurduk. Sorularımıza Genel Müdürden aşağıdaki yanıtları aldık:

— Kütüphaneleri çoğaltmanın yolları?

Halk Kütüphanelerimizin öncelikle kütüphanesi bulunmayan yerleşim birimlerinden başlamak üzere, ülke genelinde planlı ve dengeli bir biçimde yaygınlaştırılması Bakanlığımızın temel amaçlarından biridir.

Bu amaçla mevcut 1355 halk kütüphanesine ilave olarak, gerek Bakanlığımızın kendi olanaklarıyla, gerekse Bakanlığımız ile çeşitli kişi, kurum ve yerel yönetimlerle (Belediyeler, Valilikler) işbirliğine gidilerek, onların da katkıları alınması suretiyle yeni kütüphanelerin hizmete açılması sağlanmaktadır.

— Zorunlu nüsha gönderilmesine ilişkin bir sistem var mı, varsa koşulları ne?

Ülkemizin kültürel varlığını oluşturan çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin en etkin ve sağlıklı biçimde toplumun bilgi ve yararına sunulmasını ve milli kültür birikimin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla; 21 Haziran 1934 gün ve 2527 sayılı "Basma Yazı ve Resimleri Kanunu"na göre 11 nüsha derlenmektedir. Söz konusu kanun "Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu" adıyla günün koşullarına uyarlanarak Tasarı halinde hazırlanmış ve derleme eserlerin dört nüsha olarak derlenmesi öngörülmüştür.

— Merkezî Katalog Düzenlendi mi?

Merkezî Katalog ifadesi ile ne kastedildiği tam olarak anlaşılmamakla birlikte, söylenmek istenen "toplu katalog" ise, Genel Müdürlüğümüzce ya da bağlı kütüphanelerimizce halk kütüphanelerine dair öyle bir çalışma yapılmamaktadır. Ancak Milli Kütüphane tarafından yayınlanan Türkiye Bibliyografyası, ülkemizde yayınlanan eserlerin bibliyografik bilgilerini içermektedir.

Bununla birlikte Genel Müdürlüğümüzce Merkezî Kataloglama Projesi çerçevesinde, Bakanlığımızca kütüphaneler için satın alınan kitapların bibliyografik bilgileri, uluslararası kütüphanecilik kuralları ve standartlarına (MARC: Machine Readable Cataloging; AACR2: Anglo American Cataloging Rules 2) göre bilgisayara yüklenmekte ve bu kitapların temel fişleri tüm kütüphaneler için çoğaltılarak gönderilmektedir.

— Türkiye'deki kütüphaneler internet'e bağlandı mı, bilgisayar tekniği donatımları ne düzeyde?

Kurumsal kimliğiyle internete bağlı olan kütüphanemiz yalnızca Polatlı İlçe Halk Kütüphanesi'dir. Bunun dışında bazı kütüphanelerimizde dial-up bağlantı ile internet cafe'ler kurulmuş ve okuyucunun hizmetine sunulmuştur. Şu ana kadar kataloglarını internete açan kütüphanemiz bulunmamaktadır.

1997 yılına kadar halk kütüphanelerimize bağış veya satınalma yoluyla giren bilgisayarlarda standart donanım ve yazılım yoktu. Ancak, 1997 yılında Kütüphaneler Genel Müdürlüğünün uygulamaya soktuğu "Halk Kütüphanesi Otomasyon Projesi" çerçevesinde ilk olarak 1997 yılında 11 kütüphanemizde Windows NT sistemi kurulmuş ve yine MARC tabanlı bir kütüphane programı hazırlanarak bu kütüphanelerimize yüklenmiştir.

Proje ile her yıl en az 10 il halk kütüphanesinin otomasyona geçirilmesi planlanmıştır. Bu projenin amacı kütüphanelerimizin modern sistemler aracılığıyla birbirlerinden veri transferi yapmaları ve kataloglarını en kısa sürede bilgisayar ortamına aktararak internete açmalarıdır.

— Merkezî Paris'te bulunan uluslararası merkez ağı ISDS'in üyeleri mi?

Türkiye'de yalnızca Kütüphaneler Genel Müdürlüğü ISDS'in üyesidir. ISSN verme işlemini Genel Müdürlüğümüz bünyesinde bulunan ISSN Türkiye Merkezi yürütmektedir.

A TRANS-LINE Bt. 6 napos autóbuszos
utakat szervez Isztambulba az alábbi
időpontokban:

október 03 — 08.
október 31 — november 05.
november 28 — december 03.
december 29 — január 03.

Zárt csoportok jelentkezése esetén más
időpontok is kérhetők.

A hotel rezervációt és autóbuszos utazáshoz
nyugati típusú autóbuszt biztosítunk.

Egyéb programokra is érdeklődés
autóbuszunkat.

Érdeklődés esetén jelentkezni lehet Kopácsy
Zoltánnénál. Cím: TRANS-LINE Bt. 1141 Budapest,
Szugló u. 176., telefon/fax: 363 38-19.

Milli Kütüphane

1946 yılında kurulan Milli Kütüphane, ülkemizde kanunla kurulmuş olan ilk kütüphane olma özelliğini taşımaktadır.

Başlıca işlevi ulusal bibliyografik denetimin sağlanması olan Milli Kütüphane, bir anlamda ulusal bilgi merkezi konumundadır.

Milli Kütüphane'nin, aynı zamanda bir ulusal politikanın oluşturulmasına katkıda bulunacak görevleri ve işlevleri şu başlıklar altında sıralanabilir.

1. Ulusal ve uluslararası seviyede kütüphaneler arası işbirliği ve bilgi-materyal alışverişini sağlamak.

2. Yurt içinde yayımlanan bütün bilgi kaynaklarını toplamak, düzenleyerek gelecek nesillere aktarmak üzere korumak ve araştırmacıların hizmetine sunmak.

3. Türk kütüphanecilerine destek ve öncü olacak projeler geliştirmek ve gerçekleştirmek.

4. Kütüphane hizmetlerinin bilgisayara dayalı olarak sürdürülebilmesi yönünde araştırmalar yapmak ve uygulamak, CD-ROM, internet ve OPAC gibi hizmetleri kullanıcılarına sunmak.

5. Ulusal bibliyografik denetimin sağlanmasında önemli rol oynayan ve araştırmacıların bilgiye ulaşmalarına yardımcı olan ulusal bibliyografyaları hazırlayıp yayımlamak.

6. Bilimsel ve meslekî konularda karşılıklı fikir alışverişini, bilgi ve deneyim değişimini sağlamak üzere, sempozyum, seminer gibi bilimsel toplantılar düzenlemek.

Milli Kütüphane bir araştırma kütüphanesi olup, araştırmacılara, üniversite ve yükseköğretim öğrencilerine, öğretim elemanlarına, emeklilere, kamu kurumu çalışanlarına ve belli bir meslek odası mensuplarına hizmet vermektedir.

Milli Kütüphane bir derleme kütüphanesidir. 2527 Sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu hükümleri gereğince derleme almaktadır. Bu kanun gereğince Türkiye'de yayınlanan her materyalden 6 nüsha Derleme Müdürlüğüne gönderilmekte ve Müdürlükçe derleme kütüphanelerine dağıtımı yapılmaktadır. Bununla birlikte Milli Kütüphane satınalma, bağış ve değişim yoluyla koleksiyonunu geliştirmektedir.

Milli Kütüphanedeki materyallerin bibliyografik künyelerinin aktarılmış olduğu Milli Kütüphane veri tabanı (ALEPH) internet aracılığı ile online olarak araştırmacılara hizmet vermekte ve böylece bir anlamda merkezî kataloglama işlevini yerine getirmektedir.

Milli Kütüphane kuruluşundan itibaren uluslararası ilişkilerini sürdürmekte ve uluslararası kuruluşlarla bilgi ve belge değişimine dayalı işbirliği çalışmalarını ve iletişimini sürdürmektedir. Bu kapsamda 80 ülke ve 623 kütüphane, Şarkiyat Enstitüsü ve Enformasyon Merkezi'yle bağlantısı bulunmaktadır.

A török Nemzeti Könyvtár

Az 1946-ban alapított Nemzeti Könyvtár Törökország első olyan könyvtára, amelynek létrehozását és működését törvény írja elő. A Nemzeti Könyvtár, amelynek legfontosabb feladata a nemzeti bibliográfia biztosítása, egyúttal nemzeti tudományos központ is. A Nemzeti Könyvtár feladatai és tevékenységi körei — amely egyben a nemzeti kultúrpolitika kialakításában való részvételt is jelent, — az alábbiakban foglalhatók össze.

1. A könyvtárközi kölcsönzés feltételeinek a biztosítása és lebonyolítása hazai és nemzetközi szinten.

2. Minden hazai nyomtatott dokumentum gyűjtése, feltárása, rendszerezése mind az őrzés, mind a nyilvános szolgáltatás céljára.

3. A könyvtárak kiépítését, valamint a könyvtártudományok fejlesztését szolgáló projektek kidolgozása és megvalósítása.

4. A könyvtári informatikai rendszer kifejlesztése és ki-szélesítése a könyvtári szolgáltatások kiterjesztése érdekében, CD-ROM-ok, internet-hálózat, OPAC stb. használatával.

5. A hazai sajtótermékek bibliográfiai feltárása, feldolgozása során nemzeti bibliográfiai létrehozása, szerkesztése, ellenőrzése és folyamatos közzétételre a kutatás, valamint a szolgáltatások biztosítása és megkönnyítése érdekében.

6. Nemzetközi és hazai tudományos konferenciák, szemináriumok, ülések szervezése, lebonyolítása, az azokon való részvétel biztosítása.

A Nemzeti Könyvtár széles körű tájékoztató tevékenységet végez, segítséget nyújt a kutatóknak tudományos munkájukhoz, de nyilvános könyvtár lévén állományát a legszélesebb olvasótábor igényeinek is rendelkezésre bocsátja.

A Nemzeti Könyvtár egyben gyűjtő könyvtár is. A kötelező példány szolgáltatásáról szóló 2527. számú törvény értelmében minden Törökországban nyomtatott dokumentumból, sajtótermékből hat példány a Gyűjtő Igazgatóságot illeti, amely azokat szétosztja a gyűjtő könyvtáraknak. A könyvtár ezen túlmenően vétellel, adományokkal és csere útján gyarapítja állományát.

A Nemzeti Könyvtár bibliográfiai adatai megtalálhatók az interneten, adatbázisa on-line szolgáltatással hozzáférhető. A bibliográfiai feltárások és feldolgozások során a központi katalógusok felállítása, gondozása és ellenőrzése is egyik fontos feladata.

A Nemzeti Könyvtár megalapításától kezdve széles körű nemzetközi kapcsolatot tart fenn különböző nemzetközi szervezetekkel, hogy tapasztalatcsere, információra, együttműködésekre támaszkodva szélesítse szolgáltatásait, tudományos tevékenységét. Ennek keretében nyolcvan országgal és hatszázhuszonhárom könyvtárral, keletkutató intézettel és információs központtal áll kapcsolatban.

A Hagia Szophia közelében, reprezentatív, történelmi környezetben kedvezményes árral szeretettel várja a Magyar—Török Baráti Társaság tagjait az AND HOTEL.
A hotel éttermében kifogástalan kiszolgálás és csodálatos körpanoráma kilátás nyílik a városra.

Cím:
Yerebatan Cad. Cami Çikmazi No. 40.
Sultanahmet — Istanbul
Telefon: (90-212) 5120207
Taxi: (90-212) 5123025
Szobafoglalás: (90-212) 5207676
Társulatadonos: Remzi Erbaş

A törökországi könyvtárakról

Az elmúlt években sokat hallottunk arról, hogy a törökországi Nemzeti Könyvtár minden igényt kielégítő korszerű intézmény, és az országban a könyvtári hálózat is igen fejlett és jól szervezett. Elhatároztuk: bemutatjuk olvasóinknak az említett intézményeket. Ezért kérdésekkel fordultunk Gökçin Yalçınhoz, a török Kulturális Minisztérium Könyvtári Főigazgatóságának vezetőjéhez. Kérdéseinkre a főigazgatóságtól az alábbi válaszokat kaptuk.

— *Hogyan fejlesztik a könyvtári hálózatot?*

Minisztériumunk elsődleges feladata, célkitűzése az, hogy népkönyvtáraink tervszerűen és egyenlő arányban hálózassá váljanak az országot, ott is legyen könyvtár, ahol jelenleg még nincs. E célból a már meglévő 1355 népkönyvtár bővítéséért elősegítjük az új könyvtárak létesítését, akár a minisztérium saját anyagi keretéből, akár a minisztériummal kooperáló különböző személyek, intézmények vagy helyi hatóságok (pl. helyi vagy megyei önkormányzatok, kormányzóságok) hozzájárulásával.

— *Van-e ún. köteles példány rendszer, és ha igen milyen előírásokkal?*

Annak érdekében, hogy az országunk kulturális vagyonát képező sokszorosított tudományos és kulturális dokumentumait a leghatékonyabban és legegészségesebb formában biztosíthassuk, úgy a jelen mint a jövő nemzedékei számára, az 1934. június 21-i, 2527. számú „Nyomatott írárok és képek törvénye” alapján minden nyomtatott és képi dokumentumból tizenegy példányt begyűjtünk. Egy újabb törvény a „Sokszorosított szellemi és művészeti művek begyűjtési törvénye” — a korunk feltételeihez alkalmazkodva — tervezet formájában elkészült, s amely négy példányban irányozza elő a begyűjtendő dokumentumok számát.

— *Létrehozta-e központi katalógust?*

Bár nem egészen világos, mit is értenek központi katalóguson, ún. „gyűjtő katalógust” sem főigazgatóságunk, sem

a hozzá tartozó könyvtárak nem állítottak fel. A Nemzeti Könyvtár által kiadott Török Bibliográfia foglalja magába az országban megjelent művek bibliografikus leírását. Ezzel együtt a „Központi Katalógizálási Projekt” keretében főigazgatóságunk a minisztérium által a könyvtáraink részére megvásárolt könyvek bibliográfiáját a nemzetközi könyvtári szabványok (MARC: Machine Readable Cataloging; AACR2: Anglo American Cataloging Rules 2) szerint számítógépre viszi és e könyvek katalógus céduláit sokszorosított formában megküldi valamennyi könyvtárnak.

— *Bekapcsolódta-e a török könyvtárak az internet-hálózatba, milyen számítástechnikai rendszerrel dolgoznak?*

Csak a Polatli Járás Népkönyvtárunknak van intézményesen internetes kapcsolata. Ezen kívül néhány könyvtárunkban „dial up” (telefonos bejelentkezési) kapcsolattal internetes „kávéházakat” alakítottak, és ezek állnak az olvasók rendelkezésére. A katalógusait interneten kínáló könyvtárunk ez ideig nincs. 1997-ig a népkönyvtáraink részére megvásárolt vagy adományozott számítógépeken szabvány hardver és szoftver nem volt. Főigazgatóságunk a „Népkönyvtárak Automatizálási Projektje” keretében először 1997-ben tizenegy könyvtárba vezette be a Windows NT és a MAC típusú könyvtári nyilvántartó programot. A projekt értelmében minden évben legalább tíz megyei népi könyvtár automatizálásának megvalósítását tervezzük. A projekt célja, hogy könyvtáraink modern eszközökkel átvehessék egymás adatait és katalógusait a számítógép segítségével a legrövidebb időn belül az internetre vigyük.

— *Tagjai-e a párizsi székhelyű ISDS nemzetközi központi hálózatnak?*

Törökországban csak a Könyvtári Főigazgatóság tagja az ISDS-nek. Az ISSN-nel kapcsolatos feladatokat pedig főigazgatóságunk keretében az ISSN Törökországi Központja látja el.

Emlékezés idősebb Fehér Gézára

Emléktáblát avattak idősebb Fehér Géza tiszteletére Madara hajdani bolgár-török központjának nemzeti parkjában.

Fehér Géza (1890—1955) bizantinológust I. világháborús szolgálatának befejeztével nagy kultúrpolitikusunk, Klebelsberg Kunó gróf a Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézetbe osztotta be. Rövid életű intézetünkből hazatérve, 1921-ben megírta az 5-11. századi bolgár-magyar kapcsolatokat felölelő német nyelvű könyvét. Munkásságára felfigyelve Teleki Pál gróf miniszterelnök 1922-ben szófiai követségünkhöz osztotta be.

Rövidesen — bekapcsolódva a bolgár tudományos életbe — elsajátította a nyelvet, sok értékes barátot, munkatársat szerzett. Madarában ásatásokat vezetett. Néhány év leforgása alatt több alapvető munkát is megírt.

Ismertségét, elismertségét, népszerűségét a napi sajtóban megjelent írásai mellett a bolgár-törökök történetéről, műveltségéről, művészetéről tartott nagy előadó körútjának köszönhető. A hálás téma nemcsak nagyobb városokban, de kisebb helyeken is nagy tömegeket vonzott; értékes vitákra adott lehetőséget. Régészeti bizonyítékok propagálásával hallgatóságát arról győzte meg, hogy a történelmük folyamán elszávosodott bolgárok ősei bolgár-törökök voltak, rendkívül magas műveltségi fokon. Nagy szerepe volt tehát abban, hogy a bolgár emberek nemzeti öntudatra ébredjenek.

1935-ben a Pesti Naplóban „Magyar kutató, aki nemzeti hőst adott a bolgároknak” című írás jelent

meg „Kengyeli Bálint” névaláírással az eredetileg a Magyar Nemzeti Múzeum régésze, élete hosszabb szakaszában szabadelvű publicista tollából. Az újságcikk Fehér Gézának a magyar-bolgár kapcsolatok sokirányú előmozdítására mutat rá, különös súlyt helyezve a régészeti bizonyítékoknak a bolgarság nemzetudatára gyakorolt jelentőségében. 1937-ben, a Török Történettudományi Társaság II. Kongresszusán, a Dolmabahce Szerájban „A bolgár-törökök, magyarok és rokonnépek műveltségéről” tartott előadást. Ezt Kemal Atatürk is jelenlétével tisztelte meg.

1948-ban a Bolgár Tudományos Akadémia átszervezése során az állítólag természettudós Todor Pavlov elnök megnyitó beszédében szokatlan durva kifejezésekkel rohant ki — a szerinte fasiszta beállítottságú — Fehér Géza és Bogdan Filov (nagy hírnévű művészettörténész professzor, majd miniszterelnök és Szimeon kiskori bolgár cár egyik régense) ellen. Nevezetteket és követőiket azzal vádolták, hogy az államalapítást szlávok helyett bolgár-törökökhöz kötik.

Érthető, hogy ezek után a Szovjetunióban is hosszú ideig ez volt a fővád Fehér Géza professzor ellen. Hasonló volt a helyzet hazánkban. A bulgáriai szláv államalapítás történelemhamisító bizonygatása egyesek határtalan érvényesülési vágyának, másoknál a hiányos ismereteknek, gyakran a teljes tudatlanságnak volt a következménye.

Fehér Géza rehabilitálása azóta megtörtént. Ennek egyik jele a tiszteletére felállított bolgár és magyar nyelvű emléktábla hosszú működése színhelyén, Madara világszép környezetében, a gyönyörű sziklával övezett romterületen, háttérben a fenséges lovas dombozművel.

F. G.

Búcsú Szakály Ferencről

A török kor kutatásának nem-oszmani középmezőjét leginkább két történész neve fémjelte az 1970-es és 1980-as évektől. Mindketten torokszorítóan korán hagytak itt minket: Barta Gábor négy évvel ezelőtt, 51 évesen ment el, s most, 1999. július 6-án Szakály Ferenc is követte barátját: életének 57. évében hirtelen halt meg, miután hosszan és hőiesen dacolt súlyos szívbetegségével. Hatalmas úrt hagytak maguk után, mely különösen Szakály Ferenc távoztával mutatkozik meg igazán. Hiszen ő szerteágazó és igen gazdag historikus tevékenysége mellett tudományszervezőként és népszerűsítőként is rengeteget vállalt és teljesített. Bár közvetlenül nem politizált, határozott elkötelezettséget érzett magyarsága mellett, azaz a liberális és posztkommunista nézetek terjesztőivel szemben számára sokat jelentett a nemzet és a haza. Ugyanakkor kikezdehetetlen szakmai ismeretei biztosították számára a megbecsültséget és az előmenetelt. Így lett fiatalon a Történettudományi Intézet osztályvezetője, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja és osztályelnök-helyettese, számos bizottságának vezetője, alelnöke vagy — miként a Magyar-Török Történész Vegyesbizottságnak is — tagja, a Történelmi Szemle főszerkesztője.

Emléket mindazok őrizni fogják, akik valaha is megismerkedtek vele, s ez a kör igen széles, hiszen a fővá-

roson kívül csaknem minden megye levéltárosaival és helytörténészeivel kapcsolatba került, konferenciákon vagy tanulmányai közlése révén. Márkán egyénisége, kitűnő előadókészsége megragadta hallgatóságát, akár az Akadémián szolt kutatási eredményeiről, akár vidéki érdeklődők vagy a televízió nézői előtt beszélt.

Legtovább persze művei fognak élni és hatni. Így fiatal fejjel írt Mohács-könyve, amely meggyőzően bizonyítja, hogy a korabeli Magyarország nem állhatott ellen a nála sokszorosan erősebb Oszmán Birodalom hadigépezetének. Alvisé Grittiéről magyarul és angolul publikált könyve a dózsefi-kalandor-kormányzó életét taglalja új megvilágításban. Kandidátusi disszertációja volt a *Magyar adóztatás a török hódoltságban* című kötet, amely óriási adatbázisra támaszkodva dokumentálta, hogy a magyar földesurak soha nem mondtak le az oszmán területeken lévő jobbágyaik adóiról, bár a ténylegesen megkapott járandóságok néha csak szimbolikusak voltak. E témakör egy másik oldalát tárgyalta nagydoktori munkájában, mely *Magyar intézmények a török hódoltságban* címen jelent meg. Remek korrajzot nyújt az igényes kivitelezésű *Hungaria eliberata*, amely az 1683-1718 közti időszakról foglalkozik. A *Magyarok Európában* sorozatban még tárgyalja intervallumról értekezett, midőn 1440-től 1711-ig tekintette át az ország sorsát, *Virágkor és hanyatlás*

címmel. Korábbi dolgozatait kibővíti és újjal ötvözve született *Mezőváros és reformáció* című, a korai magyar polgárosodást megidéző kötete. *Pest-Pilis-Solt megye XVI-XVII. századi dicső és dicsőmájegyzékeiben* fontos, bár bizonyára nem egyazon mértékben szavahihető forrásokat tett közzé. Külön füzetként publikált, gondolatébresztő, *Gazdasági és társadalmi változások a török hódítás árnyékában* című előadásának egyik fő következtetése, hogy a 16. század a magyar történelem első vállalkozói korszakaként értékelhető. Ki kell térni a *Bibliotheca Hungarica* sorozat kiváló bevezetőire is, amelyekben rutinszövegek helyett gazdag forrásbázisra épített elemzések segítik az olvasót a közölt krónika, emlékirat vagy dokumentum-gyűjtemény jobb megértéséhez. Szakcikkeinek se szeri, se száma.

Hosszabb ideje tervezte, hogy e sorok frójával sokoldalú elemzésnek veti alá Gyöngyös városának magyar dézsmajegyzékeit és török szandzsák-összeírásainak vonatkozó részleteit. Főleg a névsorok egymással való szembesítése tűnt sokat ígérőnek. Legutolsó telefonbeszélgetésünkkor is kölcsönösen fogadkoztunk, hogy mihamarabb nekilátunk a közös munkának, a már összeszedett anyag válogatásának. Hangjából a megszokott erő és rendíthetetlenség áradt. Máig fülemben cseng ...

Dr. Dávid Géza

Pannonhalma a török időkben*

[...] Az 1526. évi mohácsi győzelem után I. Szulejmán szultán kezdetben közvetlenül Bécs elfoglalásával kívánta rendezni a „magyar kérdést”, miközben persze az egyéb megoldási módokat sem vetette el. Az adott terepviszonyokat most figyelmen kívül hagyva Pannonhalma-Szentmárton — amelyet végvárként (a kortársi gyakorlatot követve) a továbbiakban az utóbbi néven emlegetünk — igen kritikus helyen feküdt, hiszen Bécs előterét leginkább Győr, Győr közvetlen előterét pedig Szentmárton biztosította. Ahogy Verancsics Antal, esztergomi érsek és királyi helytartó 1573-ban megfogalmazta: „ezen végvár egyetlen védőbástya Győr városának.” Végezetül azonban a vár mégsem volt annyira fenyegetett helyen, mint a fentiek alapján gondolnánk, hiszen

a Balaton miatt nem alakulhatott ki a Dunántúlt Bécs irányában átszelő út. Így a török hadseregek általában a Duna vonalán — esetleg a Dunántúli déli részén át — közelítették meg Bécset; ezekhez képest Szentmárton semleges zónába esett. Bár egyszerre volt a hódoltsági peremvidéknek számító ún. „győri pusztá” és a Bakonyalja, valamint a Rábaköz felé is vezető fehérvár-győri út fontos ellenőrző pontja, ostrom alá csak akkor került, ha a felvonuló törökök szakítottak szokásaikkal és a Balatont megkerülve, Veszprém felől törtek előre Győr irányába. Jól megmutatkozik ez Szentmárton magyarországi viszonyok közt eléggé szegényes „hadtörténetében”.

A török portyázók már 1526-ban elérték Győr megyét, Szentmártonba azonban — akárcsak 1529-ben, amikor a szultáni sereg a szokványos dunai hadiúton özönlött Bécs felé, majd onnan vissza —, úgy tűnik, nem jutottak el. 1532-ben azonban már a környéken birtokos Bakics Pálnak, a királyi könnyűlovasság főkapitányának segítségére és német helyőrségre volt szükség a Kőszegnél vesztelő szultáni seregből kivált portyázók ellen. Székesfehérvár török kézre jutása

* A *Pannonhalma a török időkben* című cikket még szerzője halála előtt kaptuk, azzal a felhatalmazással, hogy a Török Füzetek terjedelmi korlátaihoz igazítsuk. Ez azzal járt, hogy a dolgozat fő szövegéből is sokat el kellett hagynunk, a jegyzeteket pedig teljesen. Az eredeti megjelenési hely: Mons Sacer 996—1996. Pannonhalma 1000 éve. II. Pannonhalma, 1996. 13—24.

E megrövidített tanulmányrészlettel tisztelgünk a fájdalmasan korán elávozott tudósra, barátára, pályatársra. A szerk.

(1543) után azonban legott komoly török kísérletektől kellett tartania. A gyakorlatilag saját tartomány nélküli székesfehérvári szandzsák katonaságának jövedelme a behódoltatott királyi magyarországi községekből származott, maga Szentmárton mezőváros is kénytelen volt adózni a töröknek. Székesfehérvárról indult ki az a vállalkozás is, amelynek keretében a törökök 1561. szeptember 15-én rajtaütéssel próbálták meg — nyilván nem utoljára — kézre keríteni a szentmártoni erősséget. A győriek azonban idejében értesültek a tervről, s Forgách Imre lovaskapitány és Jakusics Ferenc hadnagy vezérletével súlyos vereséget mértek a támadókra, közülük számosat foglyul ejtven.

A szentmártoni őrség végül is az ún. „tizenöt éves háború” (1593—1606) során esett át az igazi tűzkeresztségen, nem valami dicső módon. A Veszprém és Várpalota bevétele után Győrnek vonuló Szinán nagyvezír hadseregéből előreküldött hadtest parancsnoka 1594 júliusának utolsó napjaiban megadással szólított fel védőt. Baranyai Öcsényi Pál főpátpapitány jól tudta, hogy kétszáznál kevesebb emberével és elégtelen élelmiszer-készletekkel csak ideig-óráig tarthatja magát, ám azzal is tisztában volt, hogy minden védekezéssel töltött nappal javítja Győr felkészülési esélyeit. Visszautasította az ajánlatot, alárendeltjei azonban nem osztottak elszántságban. Azzal az ürüggyel, hogy mivel Győrben több hasznukat veszik, kötelesek oda vonulni, megtagadták az engedelmességet, illetve szökdösni kezdtek. Miután az ostromlók pusztító ágyútűzzel adtak nyomatékot felszólításuknak, Baranyai a törökök második ajánlatára engedett katonái követelésének, s szabad elvonulás fejében, július 30-án átadta várát. A törökök ezúttal betartották a bántatlan távozásra tett ígéretüket, ám a Győrbe érkezett főpátpap és Zádory János hadnagyot Mátyás főherceg azonnal letartóztatta és megparancsolta Pálffy Miklós, bányavidéki és Erasmus Braun, komáromi főkapitányoknak, hogy — mivel „minden szükség nélkül (a török ugyanis alig tett néhány lövést) adták meg magukat” — a többiek elrettentésére rövid úton ítélkezzenek felettük. Bár az ügyben 1595 elején lefolytatott tanúvallatás egyértelműen tisztázta Baranyait, könnyen rajtaveszthetett volna, ha valaki — alighanem Pálffy — nem fogja pártját. A bécsi hadvezetés ugyanis az előző évi sikerek után váratlan és fenyegető 1594. évi veszteségek miatt szokatlanul keményen járt el a várfeladókkal szemben: gróf Ferdinand von Hardeck győri főkapitányt — mivel „rekord ideig”, hetvenhat napig tartotta magát, nem egészen jogosan — többedmagával fővesztésre ítélték és kivégezték, s elmarasztalták Tata, Tihany, Pápa, Devecser és Palota föladóit is. A szentmártoniak azonban a jelek szerint nem részesültek büntetésben, amiben ártatlanságuknál nagyobb szerepet játszhatott, hogy a rendkívüli bíróság elnöke Baranyai főpátpap elődje és egyben nagybátyja, Fejérvölgy István volt.

Szentmárton a hosszú háború idején többször gazdát cserélt. Az 1597 szeptemberében egy, a Győrt vívó császári hadból érkezett csapat elől a törökök kiszöktek belőle, de tartósan csak Győr visszafoglalásának előkészületei közepette, 1598 tavaszán űzte ki belőle a törököket Adolf von Schwartzberg. 1606 júniusában ismét török kézen találjuk; talán a Bocskai-párti hajdúk dunántúli offenzívája nyomán foglalhatták el. Am ez az újabb — és egyben utolsó — oszmán megszállás csupán gyorsan múló epizód lehetett.

Szentmárton végvár 17. századi hétköznapijai, úgy tűnik, nyugodalmasan teltek; amennyiben egy erődítményben egyáltalán beszélhetünk nyugalomról. Legalábbis semmi jele, hogy megvívásával próbálkoztak volna, beleértve a Szentgotthárdnál keresztény győzelemmel végződött 1663/1664. évi Habsburg-török háborút is. Nem volt ilyen szerencsés a Bécs ellen intézett utolsó török támadáskor (1683), bár harcra ezúttal sem került sor. Gencsy Egyed főpátpapitány éppen csak befejezte a menetrendszerűen bekövetkező tűzveszék egyike következtében ismét megrongálódott vár kijavítását, s ötvenegy katonájával semmi esélye nem volt a helytállásra. S mivel nem akarta követni azon környékbeli urak, vármegyék és városok példáját sem, akik színelég meghódoltak Thököly Imre

felső-magyarországi fejedelemnek és befogadták annak a török haddal érkezett biztosait, maga az uralkodó hűségén maradt, és szerzeteseit biztonságosabb helyre küldve, Győrbe vonult vissza. Onnan szabad szemmel is jól láthatta, hogy röptük az alájuk ázott török aknáknak levegőbe a nagy anyagi áldozatok árán rekonstruált épületeket: Gencsy summázata szerint „a pogányság” Szentmártont úgy elpusztította és elégette, „hogy egy vasszeg meg nem maradt”. [...]

A szentmártoni vitézek nevét hiába keresnők a hódoltsági területeken mintegy „hivatásszerűen” kőszálók s ott különféle magánföldesúri feladatokat ellátók között, annál többször olvashatunk viszont a törökök — ismét csak elsősorban a székesfehérváriak — erősségük alatt tett portyázásairól. Eddig ismertté vált „diadalaik” közül egy tűnik említésre érdemesnek: 1579-ben szétverték a Győr környékének pusztításából hazafele igyekvő zsámbéki törököket, vagyis egy nagyszámú rendben hozzájuk közel álló török erősség portyázóit.

Ha közelebbről is megismerkedünk a szentmártoni őrség összetételével, vezetőivel és állapotával — erre meglehetősen bőséges anyagunk van —, úgy magyarázatot kapunk eléggé szembetűnő passzivitására. Noha már az előző másfél évtizedben is állomásozott itt alkalmi őrség, Szentmárton végvárrá alakítása 1541 után merült fel komolyabban. Gyulai Mihály főpátpap már az 1542 tavaszi beszercebányai országgyűlésen folyamodott az uralkodónál 50 hajdú zsoldjéért, s a konvent szoros kapcsolatban állt a környék főkapitányával, Nádasdy Tamással. 1543 februárjában a királyi tanácsosok „előkelő társaságban” — például Győrrel, Komárommal, Péccsel együtt — ajánlották az uralkodó figyelmébe. A várat és a kolostort, úgy mond, az apát halála (1542) után megtekintették, s úgy találták, hogy ilyen veszedelmes időben nem lehet őrség nélkül hagyni, ezért Nádasdy főkapitány gondjaira bízta, a jövedelmek kezelésére pedig Pécsváradj Balázs deák, kamarai tanácsost rendelték ki. A megerősítéssel lehet összefüggésben, hogy az előbbieket ellenére 1543 és 1547 között a neves katonát, bedegi Nyáry Ferenc királyi huszárkapitányt, a németországi vallásháborúban (1546—1547) részt vett magyar csapat vezérét találjuk az apát helyettesítésére delegált kommandátor tisztségben. Egy, a német birodalmi rendekhez betérjesztett, 1544. évi kimutatás szerint Szentmártonba 50 gyalogos telepítését tervezték.

1548-tól fogva viszonylag könnyen nyomon követhetjük a létszám alakulását, amiből az erősséggel kapcsolatos központi elképzelések változása is jól leolvasható. Az 1552. évi török háborúig a központi hadvezetés elégségesnek ítélte fél-száz katona itt állomásoztatását. Az 1544. évi tervezettől eltérően azonban nemcsak gyalogos, hanem lovas is került ide (32, illetve 12). Vagyis az őrségnek nemcsak védekező, hanem ha nem is támadó, de felderítő feladatokat is szántak. Veszprém 1552. évi elestével a török által megszállt terület áttért a Balaton északi oldalára, ami alaposan felértékelte a Szentmártont is magában foglaló Balaton-felvidéki végvárcsoportot. A lovasok száma (20) ugyan alig növekedett, a gyalogságét azonban — annak jeleként, hogy az erődítmény elsődleges feladata a Győr elleni vállalkozások lefékezése — a többszörösére emelték (200, majd 150). Veszprém 1566. évi visszafoglalása jó tíz esztendeig nem hozott jelentősebb változást a szentmártoni létszámban és a fegyvernemi megoszlásban (150:17), hacsak azt nem vesszük, hogy a 17 királyi zsoldos mellett az apát is tartott saját költségén 18 lovas, s hogy feltűnik itt puskaműves is. Az 1570-es évek végétől fogva a hadvezetés, úgy tűnik, támadóbb magatartást várt a szentmártoniaktól; ez olvasható ki az arányszámok feltűnő módosulásából: 1577-től fogva 100 gyalogos mellett 50 lovas, a „tizenöt éves háború” előestéjén 50 gyalogos (haramia) mellett 40 lovas (+ 2 tűzmester) szolgált itt. A 17. század első fele — az általános visszaesés keretein belül — a lovasság számának folyamatos növekedése jegyében telt el, míg ismét el nem érte a gyalogosok felét (50:5—14—25+2—3 tüzér).

(Folytatás a 8. oldalon!)

Pannonhorma a török időkben

A század második felének lényegesen hézagossabb adatai szerint a huszárokat kivonták innét, s az utolsó török támadás előtt már csak 50 gyalogos és 1 tüzér állomásozott itt.

A 17. századi Szentmártonban katonáskodni rosszul és rendszertelenül fizetett, ám meglehetősen nyugodalmas foglalatosság lehetett. A példa szélsőséges, de mégis említésre érdemes: egy 1680. évi tanúvallatásnál nem kevesebb, mint három itteni katona mondotta magát 80 évesnek. Ha ilyen szép kort megérhettek jó erőben, úgy nyilván inkább a kapa-, mint a kardforgatásban jeleskedtek. Az előbbire minden lehetőségük megvolt, hiszen például Himelreich György apátsági kormányzó (1607—1637) szőlőkkel kárpótolta fizetetlen hajdúit, felmentvén őket a kilenced-, de nem a tizedfizetési kötelezettség alól, amivel az itteni katonaságot megindította a katonaparasztta válás útján. (Ez a szentmártoni katonák számára — akiket az előző században még az alsó-ausztriai kamara látott el zsolddal, vagyis fizetésük biztosabb volt, mint azoké, akiket a Magyar Kamara fizetett — nagy visszalépést jelentett.)

Szentmártonban nem szolgáltak olyanok, akiknek nevét a törökellenes harcok pantheonjában számon tartják. Jelen ismereteink szerint mindössze egyikük — az 1626. évben itt kapitányoskodó Miskey István — futott be figyelemre méltó katonai karriert: utóbb nógrádi főkapitány lett (a bányavidéki főkapitányságban), majd veszprémi főkapitányként tért vissza a győri generális botja alá. Fél évszázados szolgálatát az uralkodó kegydíjjal jutalmazta, arcképét rézbe metszték a kor jelentősebb személyiségei sorában.

Egyik 16. századi elődje, Podgorszky vagy Podgorjay János (1565—1584) a Verancsics Antal helytartó által 1573-ban vele szemben támasztott gyanú miatt érdemes említésre. Mivel Podgorszky a töröktől szökött át, figyelmeztette az uralkodót, Miksát, hogy az ilyen „pribékek” eleve gyanúsak, s már többször kiderült róluk, hogy továbbra is a töröknek „dolgoznak”, fő feladatuk a kiszemelt várak kikémlése. Bár nem voltak bizonyítékai, hogy Podgorszky is az ilyenek közé tartoznék, helytelenítette, hogy olyan frekvencián érdeklődjenek, mint Szentmárton. A gyanúsítás ezúttal alaptalannak bizonyult: Podgorszky 1584-ben Győrben hadnagykodott, de csakhamar visszakerült Szentmártonba, s itteni kapitányként halt meg 1587-ben.

Ha nem tudnánk, hogy Szentmárton 1554-ig „hivatalosan” is közvetlenül Győrből irányították, a két erődítmény — a 17. század második felében egyenest a Haditanács elnöke

által betöltött győri generális tiszti székhelye s a tőle kar-nyújtásnyira fekvő kis vár — viszonyát jól szemlélteti, hogy 1584-ben a Győrbe rendelt Podgorszky helyére Bolla György győri gyalogvajdát rendelték ki szentmártoni kapitánynak. Várunk — legyen az személyi, ellátási, karbantartási kérdés — valójában mindenben Győrtől függött, mint ahogy az ottani seregszék elé tartoztak a szentmártoni katonák elleni vagy általuk indított perek is, valamint akkor is a győri seregszék nótáriusával intéztették írásbeli ügyeiket, amikor a pannonhalmi hiteleshely is működött. [...] Győr és Szentmárton viszonyát úgy summázhatjuk, hogy az utóbbi e relációban nem tekinthető igazi, önálló végvárnak, előretolt őrállásnál („gó-rénál”) azonban mindenesetre több volt. További kutatások feladata viszont feltárni, hogyan alakult a győri generális és a szentmártoni kapitány viszonya akkor, amikor az utóbbi tiszte — legalábbis névlegesen — maga a főpárt töltötte be, akinek joghatósága így az itt állomásozó királyi katonaságra is kiterjedt. Kivált izgalmas kérdés ez akkor, amikor a főapát-kapitányi tiszte olyan, az uralkodóhoz közel álló személy, mint Fejérkövy István nyitrai püspök, magyar kamaraelnök, utóbb királyi helytartó töltötte be. [...] A 17. századra a katonaság már túllontúl berendezkedett az apátsági épületekben ahhoz, semhogy a konvent minden további nélkül méltó és megfelelő élettérhez juthasson. Mivel a legsúlyosabb nézeteltérések abból keletkeztek, hogy a katonák szabadon jártak ki-be a kolostorba és a templomba, nagyot lendített a dolgon, hogy az 1652. évi tűzvész után a katonákat kiültették a belső várból. Kapitányostul, várnagyostul, felszerelésestül a frissen épült palánk és a belső várként szolgáló apátsági épületegyüttes falai között kialakított külső várba telepítették őket. Bár sikerült néhány haszonvételi forrást is kiragadni a katonaság kezéből, a főapátok — ha elfogadható okuk volt rá — Himelreich azon kijelentéséhez tartották magukat, hogy a török fenyegetés miatt célszerűbb székhelyüktől távol tartózkodni. A konventet újjászervező Pálffy Mátyástól Gencsy Egyedig szívesebben laktak győri házukban (sőt, meglehet, hogy kezdetben maguk a rendtagok is ott éltek). Igaz, mind-eközben példászerűen gondoskodtak az úriszéki és a szent-széki bírások feladatainak ellátásáról, aminek fő funkciója — az elmúlt évtizedekben erővel terjesztett felfogással ellentétben — nem a kizsákmányolás, hanem az alattvalók közti jogrend fenntartása volt. Persze az úriszék nem a főapátból és szerzeteseiből, nem is a tiszttartókból, hanem — rendszerint a Győr megyei alispán elnökletével — felkért nemesekből és katonákból stb. állt. [...] Gyakran hallatta szavát a főpárt a területileg illetékes Győr vármegye közgyűlésén és törvényszékén is. [...]

Egy, a missziós területnek számító Magyarország katolikus egyházi viszonyairól a *Congregatio de Propaganda Fide*-hez intézett 1675. évi pálos jelentés szerint a pannonhalmi bencések jó hitterjesztő munkát végeznek. S valóban azt kell tapasztalnunk, hogy sok szerzetes kioszlott az — elsősorban a főapátság saját birtokain levő — ellátatlan plébániákra, sőt, 1674-ben elvállalták a nagyrészt protestánsok lakta Modor (Pozsony m.) plébániájának gondozását is, amely mellett alsó fokú gimnáziumot létesítettek. Az itteni szolgálat 3—4 szerzetest foglalt le. Az ellenérdekelt, más rendbeli misszionáriusok elismerő véleménye ellenére a bencés misszió igencsak szűk területre korlátozódott s számbeli arányait tekintve valószínűleg elenyészett az általában is súlyos paphiánnyal küszködő misszió egészen belül. Tevékenysége össze sem vethető a pálosokéval, ferencesekével, még kevésbé a jezsuitákéval. Mint cseppben a tenger, úgy tükrözi ezt a földesurak által erőszakkal katolizált Pápa esete. Bár jóval közelebb volt Pannonhalmához, mint Modor, az itteni hittérítésbe a bencések nem kapcsolódtak be, nyilván mert nem voltak „versenyképesek” a pálosokkal, mariánus ferencesekkel és jezsuitákkal szemben. Igaz, úgy tűnik, az erőszakos ellenreformációs akcióktól általában is távol tartották magukat.

☞ Szakály Ferenc

A Magyar Tudományos Akadémia Földtudományok Osztálya és az MTBT közös rendezésében „Védekezhetünk-e a földrengések ellen? A törökországi földrengés tanulságai” címmel az Akadémia Kistermében, 1999. szeptember 13-án nagy sikerű előadást tartott Mónus Péter, az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének tudományos munkatársa.

Az előadás második részében Lehoczki László, a Miskolci Speciális Felderítő- és Mentőcsoport tagja beszélt a katasztrófa helyszínén tapasztaltakról, és bemutatta azt a Törökországban készített videofilmet, amelyből megismerhető volt a túlélők kutatásának módszere is. A jelenlévők találkozhattak Manccsal, a speciális kutatókutyával.